

บทความคติธรรมปิจ่อ

นายสุชญา ศิริธัญญกร
รองผู้อำนวยการกองวิชาการ
ผู้จัดการสำนักพิมพ์ มจร

ความนำ

ปิจ่อ สัญลักษณ์นักรบ คือสุนัข หรือชาวบ้านเรียกว่า หมา ปิจ่อคือปีหมา หมาคือตัวแทนของความซื่อสัตย์ รักเจ้าของ ความจริง คนกับหมามีความเกี่ยวข้องกันมานานแสนนานแล้ว เพราะคนมักเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้ เพื่อสร้างความรื่นรมย์ใจส่วนหนึ่ง เพื่อให้เฝ้าบ้านส่วนหนึ่ง เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ส่วนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่เป็นพาหนะแทนคนหรือสัตว์อื่นส่วนหนึ่ง หมานับว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่อยู่คู่กับคนมานาน ถือได้ว่า เป็นสัตว์เลี้ยงซื่อสัตย์ที่สุด ก็ว่าได้ ซึ่งตรงกับคำกล่าวที่ว่า ธรรมดาว่าสัตว์ดิรัจฉานนั้นเป็นสัตว์ซื่อตรง ไม่คดโกง ส่วนมนุษย์ใจคิดไปอย่างหนึ่ง ปากพูดไปอย่างหนึ่ง ไม่ค่อยตรงกัน เพราะเหตุนั้นแล นายเปสสะผู้เป็นบุตรของนายความูชัง จึงกล่าวว่า แท้จริง มนุษย์นี้รักขัญ แท้จริง สัตว์ของเลี้ยงนิติน^๑ (รู้ได้ง่ายกว่า)

หมายังทำหน้าที่ได้อีกหลายอย่าง อยู่บ้าน ก็สร้างความน่ารักความน่าเอ็นดู เช่นมาประจบเจ้าของบ้าน มาเล่นหยอกหลอกกับคนในบ้าน หรือมาสวัสดียกเท้าหน้าทั้งซ้ายและขวา หรือแม้แต่กระดิกหางส่ายไปส่ายมา ในบางครั้งก็มาเลียเจ้าของที่มือและที่เท้าด้วย ยามเมื่อเจ้าของไม่อยู่บ้าน ออกไปทำงานนอกบ้าน ก็ทำหน้าที่เฝ้าบ้าน ดูแลรักษาทรัพย์สิน ใครจะไปจะมา ก็จะทำหน้าที่เห่าส่งเสียงแบบกระโชก เห่าติดต่อกัน ทำให้เจ้าของบ้านได้ยินเสียง ก็กลับมาดูแลรักษาทรัพย์สินได้ทัน สำหรับคนที่อยู่ไกลไม่ได้เสียงของมันนั้น ต้องยอมรับว่า หมาได้ทำหน้าที่ของมันอย่างดีแล้ว บางครั้งมันทำดีมากกว่านั้น มันกัดคนที่รูล้ำเข้ามาได้อีกด้วย

บางประเทศมีการเลี้ยงสัตว์กันมาก ในการเลี้ยงสัตว์ เช่น แพะและแกะ ในบางครั้ง เจ้าของแพะและแกะ ซึ่งมีแพะและแกะจำนวนมาก ในการนำไปเลี้ยงมักจะดูแลฝูงสัตว์เลี้ยงไม่ทั่วถึง ก็จะใช้หมาที่ฝึกดีแล้ว ทำหน้าที่ในการวิ่งไล่ฝูงแพะและแกะที่แตกแถว ให้กลับเข้าฝูงตามเดิม ซึ่งในการทำหน้าที่วิ่งไล่ต้อนสัตว์เลี้ยงให้เข้าฝูงนั้น หมานับว่าทำหน้าที่ตรงนี้ได้โดยไม่มีที่ติทีเดียว

^๑ ธรรมบท อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ, ๒๔๙๕ ภาค ๒ หน้า ๑๑ (สรุปมา)

หมาที่ทำหน้าที่เป็นพาหนะนั้น บางประเทศที่มีอากาศหนาวแถบขั้วโลกเหนือ ก็จะใช้หมาเป็นฝูงๆ หลายๆตัว เทียมหรือคล้องตัวเป็นแถว ๆ หรือเป็นคู่ๆ เพื่อให้ทำหน้าที่ลาก(ล้อ) เลื่อนไปบนหิมะตามเส้นทางต่างๆ สำหรับให้คนเดินทางไปอย่างรวดเร็ว ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงหน้าที่ของหมาโดยย่อซึ่งรู้ได้กันโดยทั่วไป

คนที่ชอบหมารักหมา ก็คงจะรู้ว่า ความดีของหมาที่มีอุปการะต่อคนนั้นมีมากน้อยเพียงไร แค่นั้น ถ้าจะกล่าวไปแล้ว ความดีของหมาที่มีต่อคนนั้น เราไม่สามารถจะพรรณนาให้หมดสิ้นได้ เพราะหมาได้สร้างคุณความดีให้กับคนไว้มากมาย นานแสนนาน ดังนั้น เมื่อหมาให้คุณความดีที่เห็นประจักษ์แล้ว ผู้เรียบเรียงก็อยากทราบต่อไปอีกว่า ถ้าจะกล่าวในทางพระพุทธศาสนาแล้ว เรื่องหมา ตามคัมภีร์เป็นอย่างไร มีมากน้อยแค่ไหน มีคุณความดีในแง่ใดบ้าง มีเรื่องราวเป็นอย่างไร ให้ข้อคิด คติธรรมหรือสารธรรมกับคนอะไรบ้าง หรือเป็นเพียงแค่เรื่องเล่าสนุกสนานเพื่อความบันเทิงอย่างเดียว พอเมื่อได้ค้นคว้าดูแล้ว ทำให้ทราบว่า พฤติกรรมของหมานั้นมีมากมาย ผู้เรียบเรียงจึงนำเสนอเรื่องของหมาเป็นหลายเรื่องด้วยกัน เรื่องหมา ที่ให้คติและข้อคิดในปีจอตังนี้:-

ทำเพื่อผู้อื่น โอวาทอยู่หมื่นปี

การสงเคราะห์ เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งควรทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะญาตินั้น เมื่อมีมากแล้ว ก็ทำให้อบอุ่นใจ สบายใจ ทั้งมีภาชित्रรับรองไว้ว่า ปิยะญาติินัง สะมาคะโม สุขิ^๒ สมาคมแห่งญาติผู้เป็นที่รักทั้งหลาย ก่อให้เกิดความสุข

พระโพธิสัตว์ทั้งหลายเมื่อจะประพาสสงเคราะห์ญาติ ก็ได้ทำการสงเคราะห์ญาติ เกี่ยวกับเรื่องในทำนองนี้ มีปรากฏหลายแห่ง จะยกตัวอย่าง เพียงเรื่องเดียวตามเนื้อความที่ปรากฏในอรรถกถาแห่ง **กุกกุรชาดก**^๓ ที่กล่าวไว้ว่า

คราวหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหมามีหมู่หมาเป็นบริวาร อาศัยอยู่ในป่าช้าใหญ่แห่งหนึ่ง ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าพาราณสีเสด็จประพาสพระราชอุทยานตลอดวันยงค้ำ เมื่อพระอาทิตย์ตก จึงเสด็จกลับเข้าพระนครด้วยพระราชรถ พวกบริวารที่ตามเสด็จก็พักราชรถไว้ในพระลานหลวง เมื่อฝนตกอยู่ตลอดราตรี หมาที่เลี้ยงไว้ในราชสำนัก ก็พากันลงจากพระราชมณเฑียรกัณฑ์หม่มและหญิงมุกราชรถ ในวันรุ่งขึ้น พวกประชาชนกราบทูลพระราชาว่า ขอเดชะ ฝูงหมาเข้ามาโดยทางท่อน้ำกัณฑ์

^๒ มังคลัตถทีปนี ฉบับมหาจุฬาฯ ๒๕๓๐ เล่มที่ ๑ ข้อ ๓๑ หน้า ๒๕.

^๓ ชาดกอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ ๒๕๓๕ ภาค ๑ หน้า ๒๔๔-๒๔๘ (สรุปมา)

หนังสือและหนังสือพระราชนิพนธ์สิ้นเสียหายเป็นอันมาก พระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงสดับเช่นนั้นแล้ว ทรงพิโรธมาเหล่านั้ตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงจับหมาฆ่าให้หมด เห็นที่ไหนจับฆ่าให้หมด ตั้งแต่นั้นมา ผูกหมามีภัยเกิดขึ้น ถูกฆ่าตายในสถานที่ที่เขาพบเห็นเข้า พวกหมาหนีไปอยู่กับพระโพธิสัตว์มากขึ้น พระโพธิสัตว์ทราบเช่นนั้น คิดว่า หมาภายนอกไม่มีโอกาส จะเข้าไปในสถานที่ที่เขารักษาไว้อย่างดีได้ การทำเช่นนั้น คงจะเป็นของพวกหมาที่เขาเลี้ยงไว้ในพระราชมณเฑียร บรรณาจะสงเคราะห์หมู่ญาติ จึงนึกถึงบารมีเจริญเมตตาภาวนา ตั้งจิตอธิษฐานว่า ขอใคร ๆ จงอย่าขวางกั้นดิน หรือท่อนไม้ใส่เราเลย เมื่อได้ตั้งจิตเช่นนี้แล้ว จึงวิ่งเข้าไปในเมืองลำพังตัวเดียว ขณะกำลังวิ่งเข้าไปนั้น คนที่ได้เห็นพระโพธิสัตว์แล้ว จะหาใครแลดูเพราะโกรธสักคนเดียว ก็ไม่มี

พระโพธิสัตว์วิ่งเข้าไปถึงภายใต้ราชอาสน์ที่ประทับในท้องพระโรง เมื่อพวกราชบุรุษเห็นเข้า ก็ทำท่าส่งเสียงจะไล่ให้ออกไป แต่พระราชาทรงห้ามไว้ พระโพธิสัตว์พักอยู่ครู่หนึ่งแล้ว จึงออกจากภายใต้ราชอาสน์ไปหยุดอยู่ที่พระแท่นถวายบังคมพระราชา แล้วทูลถามว่า ขอเดชะ พระองค์รับสั่งให้ฆ่าหมาทั้งหลายหรือ เมื่อพระราชาตรัสตอบว่า เออ เราสั่งจริง จึงทูลถามว่า ขอเดชะ หมาเหล่านั้นมีความผิดอะไร เมื่อพระองค์ตรัสตอบว่า พวกมันกัดหนังสือและหนังสือพระราชนิพนธ์ จึงทูลถามอีกว่า ขอเดชะ พระองค์ทรงรู้จักผูกหมาพวกที่กัดหรือ เมื่อพระองค์ตรัสตอบว่า เราไม่รู้จักผูกหมาพวกที่กัดเลย จึงกราบทูลอีกว่า ขอเดชะ การที่พระองค์ไม่ทรงรู้จักผูกหมาพวกที่กัดแล้วรับสั่งให้ฆ่าหมาทั้งหลายในที่ที่พบเห็นนั้นแล ไม่เป็นกาลสมควร เมื่อพระราชาตรัสตอบว่า เออ เราสั่งให้ฆ่าหมาทั้งหลายในที่ที่พบเห็นแล้วจริงๆ เพราะผูกหมาเหล่านั้นกัดหนังสือราชรถของเราละ

พระโพธิสัตว์ทูลถามอีกว่า ขอเดชะ คนฆ่าหมาทั้งหมดหรือ หรือว่ายังมีหมาที่ยังไม่ได้ถูกฆ่าอยู่ เมื่อพระราชาตรัสตอบว่า เออ ยังมีหมาที่ยังไม่ได้ถูกฆ่าอยู่ หมาที่เราเลี้ยงไว้ในพระราชมณเฑียรเหล่านี้ ยังไม่ได้ถูกฆ่า จึงกราบทูลอีกว่า ขอเดชะ เมื่อก็ตัวเอง พระองค์ทรงรับสั่งว่า ขอพวกท่านจงฆ่าหมาในที่ที่ได้พบเห็นทั้งหมด แต่บัดนี้มาทรงรับสั่งอีกว่า พวกหมาที่เลี้ยงไว้ในพระราชมณเฑียรไม่ได้ถูกฆ่า เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์ทรงมีอคติด้วยอำนาจฉันทาคติเป็นต้นมิใช่หรือ ขอเดชะ ชื่อว่าการถึงอคติแล้ว เป็นการไม่สมควรทั้งสิ้น และไม่เป็นที่ธรรม ธรรมดาพระราชาต้องเป็นผู้ทรงสืบสวนในเหตุและมีไฉ่เหตุ และทรงเป็นเหมือนตราซึ่งจะชอบ พระราชาจึงตรัสถามว่า เจ้าหมาบัณฑิต เจ้ารู้หรือว่าหมาโน้นกัดหนังสือเรา

พระโพธิสัตว์ทูลตอบว่า ทราบ พระเจ้าข้า หนั่งรณัน ถูกหมาที่พระองค์ทรงเลี้ยงไว้กัดเอง ขอพระองค์โปรดให้หาเปรี๊ยะและหญ้าแพรกมาสักหน่อยหนึ่ง โปรดให้ขย้าน้ำเข้ากันแล้วกรอกให้หมาเหล่านั้นกินเถิด พระเจ้าข้า พระราชาโปรดรับสั่งให้ทำเช่นนั้น หมาทั้งหลายหลังจากถูกจับกรอกเปรี๊ยะและหญ้าแพรกแล้ว ได้สำรอกเปรี๊ยะและหญ้าแพรกที่ดื่มเข้าไปพร้อมกับหนั่งออกมา พระราชาทรงยินดีคำพยากรณ์ของพระโพธิสัตว์ว่า หมาตัวนี้ซึ่งพยากรณ์ได้ปานประหนึ่งการพยากรณ์ของพระสัพพัญญูพุทธเจ้า แล้วทรงบูชาพระโพธิสัตว์ด้วยเศวตฉัตร ครั้นแล้ว พระโพธิสัตว์ได้แสดงธรรมแก่พระราชา ด้วยธรรมจரியาคาถา ๑๐ คาถาว่า

ขอเดชะ พระมหाराชผู้เป็นกษัตริย์ ขอพระองค์โปรดทรงประพฤติธรรมในพระชนนีและพระชนกเถิด ครั้นทรงประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์

...ขอพระองค์โปรดทรงประพฤติธรรมในพระราชโอรสและพระชายาเถิด

...ทรงประพฤติธรรมในหมู่มิตรและอำมาตย์เถิด

...ประพฤติธรรมในราชพาหนะและกำลังพลทหารเถิด

...ประพฤติธรรมในชาวบ้านและชาวนิคมนเถิด

...ประพฤติธรรมในชาวแคว้นและชาวชนบทเถิด

...ประพฤติธรรมในสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเถิด

...ประพฤติธรรมในหมู่เนื้อและสัตว์ปีกทั้งหลายเถิด

ขอพระองค์โปรดทรงประพฤติธรรม เพราะธรรมที่บุคคลประพฤติแล้ว นำความสุขมาให้ ครั้นทรงประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์

ขอเดชะ พระมหाराชผู้เป็นกษัตริย์ ขอพระองค์โปรดทรงประพฤติธรรม เพราะเทวดา พร้อมทั้งพระอินทร์และพระพรหม อันจะทำตนให้ไปเกิดบนสวรรค์ได้ด้วยธรรมที่ตนประพฤติดีแล้ว ขอเดชะ ขอพระองค์อย่าประมาทธรรมเลย^๔

ครั้นแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ได้ให้พระราชาทรงตั้งอยู่ในศีล ๕ มีการไม่ฆ่าสัตว์เป็นต้น ถวายเศวตฉัตรคืนแก่พระราชาแล้วจากไป พระราชาได้ฟังธรรมกถาของพระโพธิสัตว์แล้วได้พระราชทานอภัยแก่สรรพสัตว์ตั้งแต่พระโพธิสัตว์เป็นต้นไป ให้ตั้งนิตยภัตทาน ปานประหนึ่งว่าพระกระยาหารของพระองค์แก่หมาทั้งสิ้น ดำรงพระองค์อยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญกุศลทั้งหลายมีทานเป็นต้น สวรรคต อุบัติในเทวโลก

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๓๙-๔๘ หน้า ๖๐๐-๖๐๑ (สรุปมา) (เตสกุลาชาดก)

หมู่ชนตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญกุศลมีทานเป็นต้น ตายแล้ว ก็ได้
อุบัติในเทวโลก เช่นเดียวกัน **กุกกุโรวาท**ได้เป็นไปประมาณหมื่นปีแล

ถ้าอ่านเฉพาะเนื้อความในพระไตรปิฎกยังไม่เข้าใจชัด เพราะในกุกกุโรวาท^๕
ปรากฏเพียงข้อความว่า หมาพระโพธิสัตว์แสดงธรรมถวายพระราชาผู้ทำสิ่งที่ไม่เป็น
ธรรมว่า พวกลูกหมาที่เขาเลี้ยงจนเจริญเติบโตแล้วในราชตระกูล เป็นสัตว์มีตระกูล
เป็นสัตว์มีสีสันและกำลัง กลับไม่ถูกฆ่า พวกเราซิ กลับถูกฆ่า นี่เป็นการฆ่าที่แปลก ชื่อ
ว่าเป็นการฆ่าที่มีกำลังอ่อนแอ

จากชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า คนเป็นผู้ใหญ่จะลงโทษใคร ควรสอบสวนหา
มูลเหตุให้ถี่ถ้วนถูกต้องเสียก่อน อย่าสั่งลงโทษส่งเดช โกรธขึ้นมาสั่งอย่างไม่ต้องคิด
การกระทำเช่นนี้จะเสียใจภายหลัง การที่คนเราจะตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูก เพียงแค่ฟัง
ข้อความเพียงนิดเดียว หรือฟังรายงานเพียงอย่างเดียว โดยปราศจากการไตร่ตรองอย่างถี่
ถ้วน แล้วตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการที่ตั้งไว้เลย ใน
บางครั้ง อาจจะส่งผลเสียกับคนอื่นหลายคนก็เป็นได้ ทั้งๆ ที่คนเหล่านั้นไม่มีความผิด แต่
ก็ต้องรับผลกระทบที่คนอื่นได้กระทำไป โดยไม่มีโอกาสแก้ตัวเลย

การสงเคราะห์ญาติเป็นสิ่งที่ดี ควรกระทำ ยามใด เมื่อญาติเดือดร้อน คนใน
ตระกูลนั้น ไม่ควรนิ่งดูตายหรือวางเฉยเสีย ควรชวนช่วยช่วยเหลือตามกำลัง เพราะ
เมื่อคนในตระกูลนั้น ตกต่ำ ก็ทำให้ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลนั้นๆ พลอยเสื่อมเสียไป
ด้วย ซึ่งหลักการของการสงเคราะห์ญาตินั้น มีโอวาทของท่านธัญชัยเศรษฐี ที่เคย
สอนลูกสาวชื่อว่าวิสาขาไว้ว่า ควรให้แก่คนทั้งที่ให้และไม่ให้ หมายความว่า เมื่อญาติ
มาหาหรือเดือดร้อนมาขอพึ่งพิง เขามีกำลังจะให้หรือไม่ให้ก็ตาม หรือจะใช้คืนได้
หรือไม่ใช้คืนก็ตาม ก็เป็นธรรมหรือหน้าที่ที่คนผู้เป็นญาติควรสงเคราะห์เสมอ^๖

ช่างแสนรู้

ณหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีบ้านใหญ่ของท่านเศรษฐีผู้ชื่อว่าโคบาลหลังหนึ่ง ตั้งอยู่
ใกล้ประตูเมือง และที่บ้านหลังนั้น ยังมีหมาเพศเมียตัวหนึ่งตั้งท้อง และมีมันคลอดลูก
ออกมาเป็นลูกโทน น่ารักน่าเอ็นดูเป็นอย่างยิ่ง นายโคบาลจึงให้บริวารให้น้ำนมแก่ลูก
หมานั้น ไม่นานนัก ลูกหมานั้นก็เติบโตใหญ่ โดยปกติที่บ้านท่านเศรษฐี จะนิมนต์พระ
ปัจเจกพุทธเจ้าให้มาฉันที่บ้านเป็นประจำทุกวันตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา ต่อมา

^๕ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬารามที่ ๒๗ ข้อ ๒๒ หน้า ๑๐ (สรุปมา)

^๖ ธรรมบทอรกถา ฉบับมหาจุฬารามที่ ๒๕๑๗ ภาค ๓ หน้า ๕๙-๖๐

พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้เห็นลูกหมาตัวนั้นซึ่งดูน่ารักมาก เมื่อไปฉันทที่บ้านท่านเศรษฐี จึงให้ก้อนข้าว ๑ ก้อนแก่ลูกหมาตัวนั้นเป็นนิตย์ เพราะอาศัยก้อนข้าว หมาตัวนั้นจึงได้มีความรักใคร่ในพระปัจเจกพุทธเจ้า

ฝ่ายนายโคบาลยอมไปอยู่ที่บารุงของพระปัจเจกพุทธเจ้า วันละ ๒ ครั้งเป็นประจำ นายโคบาลแม่เมื่อเดินทางไป ก็เอาไม้ตีที่พุ่มไม้และพื้นดินในที่ซึ่งมีเนื้อร้ายระหว่างทาง ส่งเสียงว่า สู สู สู ๓ ครั้ง ไล่เนื้อร้ายให้หนีไปแล้ว แม่หมาตัวนั้นก็ได้ไปกับนายโคบาลนั้น วันหนึ่งนายโคบาลกล่าวกะพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ท่านผู้เจริญ เมื่อกระผมไม่มีโอกาสว่าง กระผมจักส่งหมาตัวนี้มา ขอพระผู้เป็นเจ้าพึงมาด้วยเครื่องหมายแห่งหมาตัวนี้ที่กระผมส่งมาแล้ว

ตั้งแต่นั้นมา ในวันที่นายโคบาลไม่ว่างเพราะมีธุระจำเป็นบางอย่าง เขาก็ได้ส่งหมาไปว่า เจ้าจงไปนำพระผู้เป็นเจ้ามา ด้วยคำสั่งครั้งเดียวหมานั้นก็วิ่งไปถึงที่ซึ่งนายตีพุ่มไม้และพื้นดินก็เห่าขึ้น ๓ ครั้ง รู้ว่าเนื้อร้ายหนีไปแล้วด้วยเสียงนั้น ไปถึงที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ได้ทำสรีระกิจ (คือสรองน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน) เสร็จแล้วแต่เช้าตรู่เข้าไปยังบรรณศาลานั่งอยู่แล้ว เมื่อหมาถึงประตูบรรณศาลาจึงเห่าขึ้น ๓ ครั้งให้ท่านรู้ว่าตนมาแล้ว ก็นอนหมอบอยู่ที่ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้ากำหนดเวลาออกไปแล้ว หมาก็เดินเหินไปข้างหน้าเที่ยว พระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อจะทดลองหมาว่าแสนรู้มากน้อยขนาดไหน จึงทำเป็นเดินไปทางอื่นเสีย ที่นั้น หมาก็ไปยืนเห่าขวางหน้าไว้ แล้วนำท่านลงทางนอกนี้ ต่อมาวันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าเดินไปสู่ทางอื่นแล้ว แม่หมานั้นจะยืนขวางทางห้ามอยู่ข้างหน้าก็ไม่กลับ เอาเท้าดันหมาให้หลีกหนีแล้วก็เดินไป หมารู้ว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าไม่กลับ จึงกลับไปแล้วใช้ปากคาบชายผ้าผูกจุดนำท่านมาสู่ทางนอกนี้ หมาตัวนั้นเกิดความรักอันมีกำลังยิ่งนักในพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นอย่างนี้

อยู่ต่อมา จีวรของพระปัจเจกพุทธเจ้าเก่าแล้ว และนายโคบาลเห็นว่าผ้าของพระเก่ามากแล้ว สมควรอย่างยิ่งที่เราจะมีโอกาสทำบุญเกี่ยวกับเรื่องผ้าบ้าง เพราะนานแล้ว ไม่ได้ถวายผ้าเลย อยู่มาวันหนึ่ง เขาจึงได้ถวายผ้าสำหรับทำจีวรแก่ท่าน พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงกล่าวกับนายโคบาลว่า คุณโยม ชื่อว่าการทำจีวร คนผู้เดียวทำได้ยาก อาตมาไปสู่สถานที่สบายแล้วจึงจะได้ทำ

นายโคบาลกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านทำที่นี้เถิด

พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า ท่านผู้มีอายุ อาตมาไม่อาจทำได้

ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ท่านอย่าอยู่ในที่นั้นนาน โปรดกลับมาเร็ว ๆ เกิด โยม จะได้มีโอกาสทำบุญกับท่านอีก จะได้มีบุญกุศลมากยิ่งขึ้นไป หมาได้ยินฟังคำสนทนา นั้นอย่างสนใจ ฝ่ายพระปัจเจกพุทธเจ้าพูดกับนายโคบาลว่า หยุดเถิด อุบาสก เชิญ นายโคบาลกลับแล้วเหาะขึ้นกลางเวหาบ่าหน้าไปยังภูเขาคันธมาทน์ ฝ่ายหมาแลดู พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เหาะขึ้นไปทางอากาศ ยืนเฝ้าอยู่แล้ว เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้า นั้นลับสายตาไป ทำให้หทัยแตกทำลายลง หมาตัวนั้นยืนเฝ้าจนหัวใจแตกตาย แล้วได้ ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัปสร ๑ พันแวดล้อมได้เสวยสมบัติใหญ่ เพราะ เป็นสัตว์มีความเห็นอันตรงและไม่คดโกงนั้น อย่างนี้ เมื่อเทพบุตรนั้นกระซิบที่ใกล้หู ของใครๆ เสียงย่อมดังไปไกลได้ ๑๖ โยชน์ ส่วนเสียงพูดโดยปกติ ย่อมกลบเทพนคร ทั้งสิ้น ซึ่งมีประมาณหมื่นโยชน์ เพราะเหตุนั้นแล เทพบุตรนั้นจึงได้มีนามว่า ไชสกุ เทพบุตร นี้เป็นผลของอะไร เป็นผลของการเท่าด้วยความรักในพระปัจเจกพุทธเจ้า

จากชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า หมา เมื่อรักใคร่แล้ว ก็รักอย่างมอบกายถวาย ชีวิต ชื่อสัตย์ต่อคนที่มันรักอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีความรักอย่างไม่มี มารยา สากล ถ้าคนเราเกิดรักกัน ถ้ามีความรักกับผู้ใดแล้ว ก็ควรที่จะมีความรักอย่างถวาย หัว เพราะเมื่อมีรักแล้ว ก็จะมีความรักปรารถนาดีตามมา สิ่งที่เป็นคุณความดีอื่นๆ ก็จะ ติดตามมาเป็นอเนกนานัปการ หานับประมาณมิได้ และผลของการมีความรักต่อกันนี้ มีไม่ใช่น้อย ที่ทำให้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นฟ้าทีเดียว เพราะฉะนั้น คนเรา ทั้งหลาย ควรสร้างความรักให้เกิดขึ้นมีต่อกันอยู่เป็นนิตย์เถิด

หมาขึ้นเทพ ทรงอิทธิฤทธิ์

หมาทรงอิทธิฤทธิ์ เป็นหมาดำไม่ใช่หมาธรรมดาทั่วไป เป็นหมาที่มีอิทธิฤทธิ์ เป็นหมาของท้าวสักกะจอมเทพบนสวรรค์ชั้นฟ้า ที่องค์ท้าวอมรินทร์เนรมิตขึ้น เพื่อให้ กัดคนชั่วที่อยู่ในเมืองมนุษย์ ดังเนื้อความในมหากัณหาชาดก^๗

คราวหนึ่ง ท้าวสักกะโพธิสัตว์หวังจะสอนชาวเมือง ที่พากันประพฤติชั่วให้ กลับมาประพฤติดี จึงทรงเนรมิตหมาดำตัวใหญ่ไว้คอยกัดชาวเมืองที่ทำชั่ว พระองค์ ทรงนำหมาดำมาแสดงแก่พระราชาและชาวเมือง ตรัสว่า หมาตัวนี้ไม่ชอบกินเนื้อสัตว์ แต่ชอบกินเนื้อมนุษย์ผู้ที่ทำกรรมชั่วช้ำมีประการต่างๆ เช่น พวกพราหมณ์ที่เรียน พระเวท และเรียนยัญญูวิธีแล้ว เทียวรับจ้างชาวบ้านทำพิธีบูชาอยู่ ลูกที่มีความสามารถ มีความพร้อมทุกอย่างมีทั้งบ้านบ้านรถ ที่ดิน ที่สวน มีทรัพย์สินเงิน

^๗ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬารามณ์ เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๖๑-๗๒ หน้า ๓๘๓-๓๘๕ (สรุปมา)

มากมาย แต่ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ป่วยไข้ ยามชรา คนที่มีมามีมา ทำผิดกฏกติกา ของสังคมหลีกเลี่ยงไปข้างๆ คูๆ อย่างไม่ละอายใจ ทำผิดทั้งๆที่รู้ เพราะตนเองรู้วิธี หลบหลีกหรือหลีกเลี่ยงได้ในหลายๆ ทาง

ท้าวสักกะเวทดาจอมเทพ ครั้นได้ปล่อยหมาดำให้ออกมากัดชาวเมืองแล้ว ครั้น อยู่ต่อมา ทำให้ชาวเมืองเกิดความหวาดกลัวไม่กล้าทำความผิด ไม่ทำความชั่ว ทำแต่ ความดี ทำบุญทำกุศลอยู่เป็นประจำ ได้ทำสวรรค์ให้เต็มไปด้วยหมู่เทพ^๘

จากชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า คนมีปัญหาและมีอำนาจ ย่อมมีความสามารถ ในการใช้อุบายวิธีหรือกุสโลบายบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้คนทำความดี.และสร้าง ประโยชน์ให้กับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม และการใช้กุสโลบายให้คนทำความดีเช่นนี้ ควรกระทำแท้ แต่ต้องดูจังหวะและโอกาสที่เหมาะสม ถูกกาลถูกเวลาด้วย

เพราะปากแท้ๆ

การกินเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ใน ๓ เรื่อง กล่าวคือ กิน นอน และเสพงามของ คนและสัตว์ แต่คนแตกต่างจากสัตว์ตรงที่มีปัญญา^๙ มีมโนธรรมมีความนึกคิดกำกับอยู่ ดังนั้น เมื่อเห็นว่าการกินเป็นเรื่องสำคัญแล้ว และพระพุทธองค์ก็ทรงให้ความสำคัญ เกี่ยวกับการกินไม่น้อย ได้เคยตรัสสอนเรื่องข้อปฏิบัติไม่ผิดไว้ ๓ อย่างกล่าวคือ (๑)มี อินทริยสังวร คือการระวังตา หู เป็นต้นไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น (๒) โภชนะ มัตตัญญูตา รู้จักกินอาหารแต่ประมาณ คือไม่ใช่กินเพื่อเล่น เพื่อประดับ ตกแต่งร่างกาย แต่กินเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ กินเพื่อบรรเทาความหิว (๓) ชาคริยานุโยค การประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นตัวอยู่เสมอ คือการชำระจิตใจให้ บริสุทธิ์ด้วยการจงกรมบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง อย่างมีสติสัมปชัญญะ ทั้งกลางวันและ กลางคืน^{๑๐} เมื่อได้ทราบอย่างนี้แล้วดังนั้นเมื่อมีการกิน จงคิดไว้เสมอว่า เราจะกินเพื่ออยู่ แต่จะไม่อยู่เพื่อกิน เพราะเมื่อกินมากเกินไปแล้ว โรคภัยต่างๆ ก็จะติดตามมา มีโรคอัน เป็นต้น เกี่ยวกับเรื่องการกิน แล้วตั้งใจในรสอาหารนี้ มีเนื้อความปรากฏใน**สิงคาล ชาดก**^{๑๑} กล่าวไว้ว่า

^๘ ดูประกอบ ชาดกอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ, ๒๕๓๕ ภาค ๖ หน้า ๑๑๒-๑๑๙.

^๙ พระมหาสมปอง มุทิโต, โลกนิติ นิตินธรรมของชาวโลก, (กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส แอนด์ กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘.

^{๑๐} ดูประกอบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาฯ เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๕๙-๑๖๐ (สรูปมา)

^{๑๑} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาฯ, ๒๕๓๙. เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๑๔๘ หน้า ๖๐ (สรูปมา)

หมาจิ้งจอกติดอยู่ในห้องข้างตาย เกิดความสังเวช จึงกล่าวสอนตนว่า ไม่เอาอีกแล้ว กูไม่เอาอีกแล้ว เราจะไม่เข้าไปในซากข้างอีก เพราะในเวลาที่เราเข้าไปอยู่ในซากข้างนี้ เรากลับแทบตาย เนื้อความในพระไตรปิฎก มีเพียงแค่นี้ ยังไม่ทำให้เข้าใจได้ชัดเจน ต้องอาศัยอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติม ในอรรถกถาแห่ง **สิงคาลชาดก**^{๑๒} กล่าวไว้ว่า

ณ ชายป่าแห่งหนึ่ง หมาจิ้งจอกโพธิสัตว์อาศัยอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่ง ในช่วงนั้นมีข้างแก่เชือกหนึ่งตายอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำคงคา หมาจิ้งจอกกำลังหาอาหาร ไปพบซากข้างตายนั้นพอดีคิดว่า เราได้อาหารมากมาย คราวนี้แล้ว จึงเข้าไปกัดกินวงข้างก่อน ไม่กัดกินงาข้างเพราะแข็งมาก แต่ข้ามไปกัดกินหูข้าง กัดกินท้อง กัดกินเท้า กัดกินหางข้าง เมื่อเลือกกัดกินแต่ละอย่างแล้ว แต่ไม่อร่อยเลย แถมยังแข็งกระด้างอีกต่างหาก จึงเริ่มกินที่อ่อนที่สุด นั่นก็คือก้นข้าง เมื่อกินแล้วมันอ่อนนุ่มเหมือนกับกินขนม แล้วก็กินอยู่แต่ตรงนั้นมาเป็นเวลาหลายวัน แล้วพอกินไปเรื่อยๆ แล้วก็เข้าไปกินภายในห้องข้างกัดกินหัวใจ กินตับ เป็นต้น เมื่อได้กินอาหารเช่นนี้แล้วเกิดติดใจในรสอาหาร อีกทั้งเห็นอาหารสมบูรณ์ จึงไม่คิดจะไปกินที่อื่นกินนอนอยู่ในซากข้างนั้น ครั้นนานวันเข้า ซากข้างแห่งแข็งทวารทางเข้าออกก็ปิด ทั้งอาหารก็หมด น้ำก็ไม่มีจะกิน อากาศก็ร้อนแสนร้อน เลือดที่พออาศัยดื่มแทนน้ำได้ก็แห้ง ภายในก็มีคิมิดเหม็นอยู่ในโลกันตริกนรกตัวสุนัขนั้น เหมือนก้อนแป้งในหม้อข้าว ต้องประสบทุกข์แทบปางตายเป็นเวลาหลายวัน ต่อมา เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงมาถูกซากข้างนั้น ทำให้ซากข้างนั้นกลับตั้งอยู่ในสภาพปกติตามเดิม ทำให้ทวารเปิดช่องพอเห็นแสงสว่างคิดว่า ตนรอดตายแล้ว คราวนี้จึงถอยไปจนถึงส่วนหัวแล้วกระโจนออกมาทางทวารหนักของข้างด้วยกำลังที่มีอยู่ ทำให้ชนหลุดหมดทั้งตัวติดอยู่กับทวารหนักของข้าง เพราะมันมีตัวถูกหนึ่งอยู่ มันนั่งมองดูตนเองเหมือนลอนตาล เกิดความสลัดใจ วิ่งไปได้หน่อยหนึ่งก็กลับนั่งพิจารณาตนเองว่า ทุกข์นี้คนอื่นทำให้เราหามีได้ แต่ทุกข์นี้เกิดเพราะความโลภของเราแท้ๆ จากนั้นต่อไป เราจะไม่โลภแบบนี้อีกแล้ว ไม่เอาอีกแล้ว กูไม่เอาอีกแล้ว กูจะไม่เข้าไปในซากข้างอีกแล้ว เพราะเวลาที่อยู่ในซากข้างนั้น กูกลับแทบตาย แล้วก็หนีเข้าป่าไป ไม่ยอมเข้าใกล้ซากข้างตัวอื่นอีกเลย

จากชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ความโลภที่เกิดจากการกินนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้คนเราหลายคนติดใจในรส เมื่อกินแล้ว บางครั้งก็หักห้ามใจไม่อยู่ ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็จงสร้างมโนภาพเอาไว้ได้เลย ถ้าเรายังกินเช่นนั้นอยู่ เราจะมีร่างกายอ้วน และจะทำการงานไม่คล่องแคล่วเหมือนเดิม จะเดิน จะวิ่ง จะยืน จะไปไหนมา

^{๑๒} ชาดกอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ, ๒๕๓๕ ภาค ๓๔๑-๓๔๗ (สรุปมา)

ไหน ก็ไม่กระฉับกระเฉง ทั้งจะเป็นรังให้เกิดโรคร้ายอีกด้วย สำหรับผู้ที่ไม่ยากอ้วน ควรจดจำพระคาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสให้กับพระเจ้าปเสนทิโกศลภวานาเอาไว้ขณะ เสวยพระกระยาหารตอนหนึ่งว่า ในกาลใด บุคคลผู้กินจุ มั่งงว และมักนอนหลับ กระสับกระส่าย เป็นดุจสุกรใหญ่ที่เขาเลี้ยงด้วยอาหาร ในกาลนั้น เขาเป็นคนมีนชิม ย่อมเข้าห้องบ่อยๆ และอีกตอนหนึ่งไว้ว่า การบริโภคโภชนาแต่พอประมาณสมควร เพราะผู้บริโภคพอประมาณย่อมมีความสุข จึงตรัสต่ออีกว่า คนมีสติทุกเมื่อ รู้ประมาณ ในโภชนาที่ได้แล้วนั้น มีเวทนาเบาบาง อาหารที่บริโภคแล้วเลี้ยงอายุอยู่ ค่อยๆย่อยไป

๑๓

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องที่ไม่ควรนำมาเป็นแบบอย่างและให้ข้อคิดเป็นคติสอนใจ ไม่ควรทำเช่นนั้น **สัพพทาฐิชาตก เรื่องหมาหลงอำนาจ** ซึ่งอำนาจเป็นสิ่งที่ปรารถนา ของคนหลายคน เพราะอำนาจเมื่อใครได้แล้ว จะเป็นใหญ่ในโลก ตรงกับคำพระพุทธ ภาษิตที่ว่า **วโส อิสสรียัง โลเก**^{๑๓} อำนาจเป็นใหญ่ในโลก ความจริงอำนาจไม่มีความสำคัญ แต่สำคัญอยู่ที่คนจะใช้อำนาจ เพราะเมื่อได้อำนาจแล้ว ใช้อำนาจไป ถูกต้องถูกธรรมหรือไม่ ถ้าใช้อำนาจไม่ถูกต้อง ไม่วันใดก็วันหนึ่ง คนที่ใช้อำนาจอย่าง ไม่ถูกต้อง ย่อมพบกับความวิบัติเสมอ อำนาจนี้ มีได้ทั่วไปทั้งในคนและสัตว์ เรื่อง อำนาจและคนใช้อำนาจนี้ ถ้าบ้าอำนาจ หลงอำนาจย่อมพบกับวิบัติ ไม่ใช่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ในกาลก่อน คนผู้มีอำนาจก็เคยพบกับความวิบัติ ชาตกเรื่องนี้แสดงให้เห็น ว่า หมาจิ้งจอกมีนิสัยกระด้าง มีบริวาร ได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นราชาแห่งสัตว์มีเขี้ยววางทั้งปวง ฉนใด บรรดามนุษย์ ผู้ใดมีบริวาร ผู้นั้นชื่อว่าเป็นยิ่งใหญ่เช่นกัน^{๑๔} อนึ่ง หมาจิ้งจอก ถูก ช้างเหยียบตาย เพราะบ้าอำนาจไม่รู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ใช้อำนาจโดยเกิน ขอบเขต ไม่มีความเมตตาปราณี ผลสุดท้าย ก็ต้องจุดจบอันไม่สมควร หมาเป็น ตัวอย่างให้เห็นแล้ว คนที่มีอำนาจและใช้อำนาจ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คนไม่เหมือนกับ หมาจิ้งจอกตัวนี้เป็นแน่ เพราะคนมีปัญญามากกว่าสัตว์ดิรัจฉาน ย่อมจะรู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควรได้ดีกว่า และมีมโนธรรมความนึกคิดเป็นของตนเอง **เรื่องหมาจับต่อมามี** เรื่องนี้ เป็นเรื่องที่ไม่ควรถือเอาเป็นแบบอย่าง เพราะมันมีพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ เช่น เวลามันกินน้ำบ่อไหนแล้ว มันจะต้องอวดศักดิ์ดาว่าตนเองได้มาที่นั่นแล้ว ทำกรรม บางอย่าง คล้ายกับสำนวนภาษิตที่ว่า **กินบนเรือน ขี้รดบนหลังคา** สิ่งของมันทำ นั่นก็

^{๑๓} ธรรมบทธรรมกถา ฉบับมหาภุฎา ๒๕๒๘ ภาค ๖

^{๑๔} พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาร เล่มที่ ๑๕ ข้อ ๗๗ หน้า ๕๐

^{๑๕} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาร เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๑๘๒ -๑๘๓ หน้า ๑๑๔

คือชี้ทั้งในบ่อน้ำเสมอ และปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างนี้ตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ซึ่งพฤติกรรมนี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นวัตรที่ไม่งาม ไม่ควรทำตาม แต่ก็เป็นเรื่องที่ควรกำหนดรู้ไว้ ตามเนื้อความที่ปรากฏในอรรถกถาแห่ง **อุทปานทุสกชาดก**^{๑๖} จากชาดกนี้แสดงให้เห็นว่าการยึดถือธรรมเนียมที่บอกกล่าวสั่งสอนกันมาผิดๆของคนพาลยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก บัณฑิตชนควรพิจารณาให้ดีเสียก่อนค่อยเสพอธรรมนั้น ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ควรละทิ้งเสีย แม้เป็นของเก่าที่สอนกันมาแล้วก็ตาม เพราะไม่ว่าในกาลไหนๆ ธรรมและอธรรมไม่สามารถเข้ากันได้เลย ธรรมให้ผลเป็นความสุข อธรรมให้ผลเป็นความทุกข์ หรือ**วิโรจนชาดก**^{๑๗} **หมาเลียนแบบผู้อื่น** การเลียนแบบผู้อื่นนั้น เป็นเรื่องของคนที่ไม่มี ความมั่นใจในตนเอง เป็นเรื่องของคนที่ยอมรับความสามารถของผู้อื่น ทั้งที่ตนเองก็มีความสามารถอยู่ในขอบเขตตามสมควรแล้ว ซึ่งเรื่องการเลียนแบบนี้ ราชสีห์โพธิสัตว์กล่าวกะหมาจิ้งจอกว่า มันสมองของเจ้าทะเลักออกมากะโหลกของเจ้าแตกกระจาย ซีโครงของเจ้าก็หัก วันนี้เจ้าช่างรุ่งโรจน์เหลือเกินนะ (เพราะช่างกระตือรือร้นตาย) จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า คนที่ไม่มีบารมี ไม่มีความสามารถ แม้จะพยายามเลียนแบบบุคคลอื่นก็ไม่ประสบความสำเร็จ แต่กลับจะประสบกับความพินาศอยู่ร่ำไป ดังนั้น เกิดเป็นคนควรรู้จักประมาณตน อย่าพยายามตีตนเสมอท่านเลย เพราะแม้เราจะเป็นคนเหมือนกัน แต่ความสามารถของเรานั้นก็แตกต่างกัน เราจะทำให้ได้เหมือนอย่างท่านนั้น ยากนักที่จะทำให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ **หรือเรื่องหมาเจ้าเล่ห์แสนกล** เงินทองเป็นที่ปรารถนาของคน คนที่ฉลาด มักจะหลอกต้มคนโง่ มันจะเอาเงินจำนวนมาก ๆ ออกมาล่อใจก่อนเสมอ จงระวังให้ดี อย่าเห็นแก่เงิน อย่าเห็นแต่สิ่งที่จะได้อย่างเดียว ถ้าเมื่อเห็นแต่จะได้อย่างเดียว โดยไม่คำนึงผลเสียที่เราจะต้องเสียไป ก็จะต้องชอกช้ำใจในภายหลัง ดังเนื้อความใน**สิงคาลชาดก**^{๑๘} ที่กล่าวไว้ว่า คราวหนึ่งรุกขเทวดาโพธิสัตว์ยืนอยู่ที่ค้ำคบต้นไม้กล่าวว่า ท่านพร้าหมณ์ ท่านเชื่อหมาจิ้งจอกที่ตี้มสุราหรือ คนมีศิลปะสัก ๑๐๐ กหาปณะ ยังไม่มี หมาจิ้งจอกที่ไหนจะมีถึง ๒๐๐ กหาปณะเล่า จากชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า เงินทองเป็นที่ต้องการของคน ดังนั้น เมื่อพูดถึงเรื่องเงินทอง อย่าคิดว่า เงินทองที่เราจะได้นั้น มันจะได้ง่ายและได้มากกว่าเงินทองที่เราจะต้องเสียไป แต่จงคิดกลับเสียว่า ถ้าเราเป็นเจ้าของเงินทองตรงนั้น เราจะยอมหรือ ทำได้ง่ายเช่นนี้ เราจะไม่ทำเองหรือ ได้เงิน

^{๑๖} ชาดกอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ ๒๕๓๕ ภาค ๔ หน้า ๘๙-๙๐

^{๑๗} ชาดกอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯ ๒๕๓๕ ภาคที่ ๒ หน้า ๓๒๘-๓๓๑

^{๑๘} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาฯ ๒๕๓๙ เล่มที่ ๒๗ ข้อ ๗๗ หน้า ๓๒.

ทองมากมายเท่านั้น เราจะยอมให้คนอื่นหรือ เมื่อคิดได้เช่นนี้แล้ว จงคิดอีกว่า โลก
มาก มักลาภหาย แล้วท้องหมั่นพิจารณาเช่นนี้เป็นร้อยๆ ครั้ง เป็นพันๆครั้งยิ่งดี แล้ว
 สติปัญญา ก็จะเกิดขึ้นและติดตามมาช่วยเราให้พ้นภัย แต่ถ้าโลกอยากจะได้ ก็ไม่เป็นไร
 แต่ก็ต้องกล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นติดตามมาในอนาคตข้างหน้าไว้ด้วย

สรุปความ

เรื่องราวของหมาในทางพุทธศาสนามีกล่าวไว้เป็นอย่างไรบ้าง เรื่องหมามีทั้ง
 ฝ่ายดีควรเอาและฝ่ายชั่ว ที่ไม่ควรเอาอย่าง ในแต่ละเรื่องให้ข้อคิดและคติธรรม

เช่น ทำเพื่อผู้อื่นอยู่ โอวาทอยู่หมื่นปี สะท้อนให้เห็นว่า คนเรามีใจเมตตา
 ปรรณชาติต่อผู้อื่น ทำดีโดยไม่กลัวภัย ไม่คำนึงถึงชีวิตเอง แต่ทำดีเพื่อรักษาธรรม
 ช่วยเหลือสัตว์โลก หรือเรื่องช่างแสนดี สะท้อนให้เห็นว่า คนหรือสัตว์ ก็ทำความดี
 ได้เหมือนกัน เมื่อใจที่มีรักแล้ว ย่อมจะทำการสิ่งที่ดีงามสุดความสามารถเลยทีเดียว หรือ
 เรื่องหมาขึ้นเทพ เป็นหมาที่เลือกกัดเฉพาะคนที่ชั่ว ไม่สร้างความคิด ซึ่งคนที่ชอบสร้าง
 ความชั่วให้คนอื่น ๆ คนธรรมดาก็ไม่ชอบ หรือแม้แต่สัตว์ดิรัจฉานก็ไม่ชอบเหมือนกัน
 คอยหาโอกาสที่จะทำร้ายอยู่ร่ำไป ไม่อยากให้หมาไล่กัด ก็โปรดสร้างความคิดเอาไว้
 เพราะคนทำดี มีเมตตาต่อผู้อื่น ย่อมเป็นที่รักของคนและสัตว์ และคติธรรม หมาไม่ใช่
 ดีเสมอไป ย่อมมีทั้งดีและชั่ว หมาก็เช่นกัน หมาเจ้าเล่ห์ ให้คติธรรมด้านความโลภ
 เรื่องหมาติดในรส ให้คติธรรมด้านการบริโภค อย่าตามใจปากมากนัก เรื่องหมาบ้า
 อำนาจหลงตน ให้คติธรรมด้านการใช้อำนาจ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม หาก
 เกินย่อมเดือดร้อน เรื่องหมาจับต่อมาผิด ขี้ใส่บ่อ ให้คติธรรมด้านการสั่งสอนกันมา
 ถ้าสั่งสอนกันมาผิดๆ ก็ทำให้ยึดถือกันผิดๆ ดังนั้น เมื่ออ่านเรื่องหมาปิศาจแล้ว ขอให้
 เป็นคติธรรมสอนใจ สำหรับสงเคราะห์ญาติ อนุเคราะห์เกื้อกูลกัน รักและปรารณา
 ดีต่อกัน ทำสิ่งดีงามด้วยความซื่อสัตย์ บริสุทธิ์ใจ ก็จะทำให้ชีวิตเราเปลี่ยนแปลงไปใน
 สิ่งที่ดีงาม เมื่อเห็นว่าเรื่องใด เราสามารถจะนำไปใช้ได้ ก็นำไปใช้ได้ รู้จักประยุกต์ใช้
 ในสมัยและสถานที่ที่เหมาะสม เมื่อทำได้เช่นนี้ ก็ทำให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จอย่างดี
 และมีความสุข เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้หมาแห่งนักษัตริย์ ปิศาจ เป็นหมาที่ยิ้มอย่างมีความสุข
 กายสบายใจ สดชื่นในท่ามกลางหมู่ญาติแล สูดทำยนี้ อำนาจบารมีพระโพธิสัตว์แห่ง
 กุกกุโรวาท และบุญกุศลมีการทำบุญตักบาตร การรักษาศีล เจริญภาวนาเป็นต้น ที่ท่าน

ได้บำเพ็ญมา จงมารวมกันเป็นตบะ เป็นเดชะพลวปัจจัยเป็นอุปนิสัยตามส่งดลบันดาล
ประทานพร ให้ท่านจงประสบความสุขความเจริญ และปราศจากความทุกข์โศกโรคภัย
อันตรายทั้งหลายทั้งปวง ทั้งมีความเกษมสำราญทุกเมื่อ